

УДК 81'373.7 (=161.2=111)

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-214.2-37>

ФРАЗЕОЛОГІЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СЕМАНТИКИ ФЛОРОНІМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

PHRASEOLOGICAL REPRESENTATION OF FLORONYMS' SEMANTICS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE

Чернявська А. В.,

orcid.org/0000-0001-7625-6588

викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Ця розвідка становить спробу проаналізувати семантику флоронімів, об'єктивованих у фразеологізмах української мови. Виявлено, що флоронім *барвінок* має семи: «врода», «молодість», «закоханість», «прикраса», асоціації з парубком, коханим, козаком, весіллям, смертю й може символізувати щастя, кохання, шлюб, життєстійкість, вічність. Проаналізовано, що сема «запах / пахощі» є домінуючою у семантиці більшості флоронімів, *м'яти* й *васильків* (*базиліку*) зокрема. Крім цього, перший асоціюється з красою й щастям, а другий – зі смертю й весіллям і слугує символом життя, молодості, ніжності, краси, скромності, доброти.

Встановлено, що флоронім *рута* має сему «прикраса», а елементи його семантики слугують основою для паремійної реалізації бінарних опозицій «дівчина – баба», «молодість – старість»; він асоціюється з молодістю, вродою, гарною дівчиною, є символом краси, суворих моральних цінностей, шлюбу. Досліджуваний флоронім може мати пейоративне забарвлення, оскільки в літературі він є символом туги за Батьківщиною, забуття, нещасливого кохання і подружнього життя та меліоративну асоціацію з Україною, її мовою, прагненням до волі. Флоронім-біном *рута-м'ята* створює образ дівочої цноти, а *рута й маруна* (*розмарин*) має сему «ліки» та може асоціюватись із хворобою й смертю. З'ясовано, що флоронім *ряст* є символом життя, має сему «здоров'я», а його семантичні складники можуть слугувати основою для об'єктивації бінарних опозицій «здоров'я – недуга», «життя – смерть».

Одним із національних українських символів є *калина*, і її цвіт асоціюється з матір'ю й невинністю. Краса українського жіноцтва вербалізується через образне порівняння з *калиною*. Встановлено символічне значення флороніма *любисток*, який утілює любов, асоціюється зі щастям, вродою й коханням. Виявлено асоціації флороніма *півонія* зі вродливою дівчиною, виокремлено семи «рум'янець», «сором», а флороназва *черемха* має семи «аромат, білий колір» і асоціюється з недосвідченістю. *Бузок* може імплікувати синій колір, а білий – символізує скромність та родинне життя. Флоронім *наслі́н* асоціюється з раптовістю, недоречністю, прихистком, а флороназва *шафран* контекстуально вербалізує асертивність жіноцтва. Виявлено, що внаслідок метафоризації, певні флороніми набувають асоціацію з революцією.

Ключові слова: флоронім, фразеологізм, семантика, символічне значення.

The study is an attempt to analyse the semantics of floronyms embodied in Ukrainian phraseological units. It has been revealed that the floronym *barvinok* (*periwinkle*) has the following semes: “beauty”, “youth”, “love”, “decoration”, associations with a young man, a beloved, a Cossack, a wedding, death, and can symbolise happiness, love, marriage, vitality, and eternity. It has been analysed that the seme “smell/fragrance” is dominant in the semantics of most floronyms, *myata* (*mint*) and *vasylky* (*basil*) in particular. In addition, the former is associated with beauty and happiness, while the latter is associated with death and weddings and serves as a symbol of life, youth, tenderness, beauty, modesty, and kindness.

It has been determined that the floronym *ruta* (*rue*) has the seme “decoration”, and its semantic components serve as the basis for the proverbial embodiment of the binary oppositions “girl – woman”, “youth – old age”; it is associated with youth, a beautiful girl, and serves as a symbol of beauty, strict moral values, and marriage. The floronym under study may have a pejorative connotation, since in literature it is a symbol of longing for the homeland, oblivion, unhappy love and married life, and a meliorative association with Ukraine, its language, and striving for freedom. The floronym-binomial *ruta-myata* (*rue-mint*) creates an image of maiden chastity, while

ruta y maruna (*rue and feverfew*) has the seme “remedy” and can be associated with illness and death. It has been researched that the floronym *ryast* (*corydalis*) is a symbol of life, it has the seme “health”, and its semantic components may provide the basis for the objectification of the binary oppositions “health – illness”, “life – death”.

One of Ukraine's national symbols is the *kalyna* (*guelder rose*), whose blossoms are associated with motherhood and innocence. The beauty of Ukrainian women is expressed through figurative comparisons with the *guelder rose*. The symbolic meaning of the floronym *lyubystok* (*lovage*) has been established. It embodies love and is associated with happiness, beauty and romance. The associations of the floronym *pivoniya* (*peony*) with a beautiful girl have been identified, as well as its semes “blush”, “shyness”. The floronym *cheremkha* (*bird cherry/Mayday tree*) possesses the semes “aroma, fragrance, white colour” and is associated with inexperience. *Buzok* (*lilac*) can imply the colour blue, at the same time the white one symbolises modesty and family life. The floronym *paslin* (*nightshade*) is associated with suddenness, inappropriateness, and refuge, while the floronym *shafran* (*saffron*) contextually verbalises the assertiveness of women. As a result of metaphorisation, certain floronyms acquire an association with revolution.

Key words: floronym, phraseologism, semantics, symbolic meaning.

Постановка проблеми. Актуальність проблематики розвідки зумовлена необхідністю аналізу лінгвокультурної специфіки флоронімів які є компонентом фразеологічних одиниць та набувають додаткових значень у структурі фразеологізмів здебільшого в українській мові. Цю розвідку здійснено в межах дисертації, яка присвячена зіставленню семантики флоронімів у царині фразеології в українській та англійській мовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження семантики флоронімів здійснено з огляду на лінгвокультурологічний та етнолінгвістичний підходи. Перспективність дослідження порівняння крізь призму лінгвокультурології полягає в тому, що, по-перше, вона ґрунтується на антропоцентричному принципі, а по-друге, спирається на вчення В. Фон Гумбольдта про визначальну роль впливу мови на культуру [1, с. 62]. Крім цього, зважаючи на ключову засаду етнолінгвістичного підходу – цілісне сприйняття та інтегральність, синтетичний характер мовознавства – здійснено спробу з’ясувати самотність картини світу українського народу. Адже, «мова віддзеркалює не лише об’єктивний світ та життєві реалії, але й суспільну самосвідомість нації, її ментальність, звичаї, традиції, моральні принципи та ціннісну систему» [2, с. 313].

Різні аспекти флоронайменувань є об’єктом лінгвістичних досліджень Т. Алексахіної, В. Галайчука, Л. Голоух, В. Жайворонка, Н. Панасенко, І. Подолян, Ю. Кобіва, В. Кононенко, І. Коломійця, О. Левченко, І. Сабадош, А. Сердюк, В. Ужченка та інших науковців.

Мета дослідження – проаналізувати семантику флоронімів, вербалізованих у фразеологічних одиницях (далі – ФО) української мови.

Під час аналізу семантики досліджуваних флоронімів в українській мові застосовано низку загальнонаукових прийомів: аналіз, синтез, індукцію, узагальнення, конкретизацію, пояснення. Для з’ясування семантики досліджуваних українських флоронімів використано *аналіз словникових дефініцій*, а *метод суцільної вибірки* – для окреслення та інвентаризації матеріалу дослідження. *Елементи компонентного аналізу* застосовано для визначення семантичної структури флоронімів, з подальшим детальним описом їхніх семантичних складників у фразеологізмах та літературних творах. *Лінгвокраїнознавчий коментар* слугує основою для з’ясування зв’язків між семантикою фразеологізму та національно-культурною специфікою мови. З’ясовано й проаналізовано символічне значення та встановлено асоціативні зв’язки досліджуваних флоронімів в українській лінгвокультурі. Синтезовано отримані дані, результати відображено у висновку.

Виклад основного матеріалу. Фразеологічно вербалізовані назви українських етнічних рослин. Серед назв декоративних етнографічних рослин, що відображають народні уподобання і підпадають під явища символізації, виділяють такі, як *калина, черемха, бузок; барвінок, волошка, ромашка, чорнобривець, мальва, троянда* [3, с. 114]. Паремійної вербалізації зазнали такі флороніми, притаманні переважно українській фразеології: *барвінок, васильок, волошка,*

любисток, рута, рута-м'ята, рута й маруна, калина, сон-зілля, ряст, чорнобривці, бузок, півонія, черемха, паслін.

Символ *барвінок* відіграє важливу роль в українській мові, фольклорі й культурі. Згідно зі «Словником епітетів української мови», флоронім *барвінок* найчастіше вживається з такими прикметниковими означеннями: *блакитний, буйний, весняний, голубий, дрібний, дрібчастий, забутий, запізнілий, зелений, лискучolistий, рясний, синій, хорошиий, хрещатий, швидкий, ялиновий* [4, с. 24] прим.: [Сотник:] *Стривай, стривай, простоволоса! Дурненька, де б же ти взяла Того барвінку завітчатись?* [Настуся:] *А коло тину! Там такий Поріс зелений, та хрещатий, Та синій! Синій-голубий Зацвів...* [5]. *Барвіночку мій хрещатий, Зелений дрібний, Ой я ж тебе викохала хорошиий, рясний* [6]. В українській побутовій традиції з квітів *барвінку* плели вінки для заручин, саме для цього дівчата садили та плекали рослину. Постійний епітет *хрещатий* (ймовірно через розташування стебел, що стеляться по землі) уживається поруч із пестливим звертанням у віршованих рядках: *Оставайтесь здорові, мої високії тополі і хрещатий мій барвіночку* [7, с. 16].

Оригінальні епітети до флороніма *барвінок*: *безжальний, войовничий, жорстокий, навісний, небоокий, невідступний, синьоокий* [4, с. 25], прим.: *Я пам'ятаю їх, барвінків, навесні. Цвіли вони, синюці, навесні, Такі блакитні, буйні, небоокі, Такі безжальні і такі жорстокі* [8]. В українській культурі побутує традиція висаджувати *барвінок* на могилах, саме про це йдеться у вірші І. Драча.

Спостереження за ростом квітки простежуємо у фразеологізмі: *барвінок у холоді любить* [9, с. 494], який вербалізує факт зростання рослини в затінку. Утилітарну цінність квітки *барвінку* описано в паремії: *барвінок на вінок, а полин на віник* [10, с. 117; 11, с. 277], яка зазначає той факт, що усе має своє призначення. Досліджуваний флоронім уживається в денотативному значенні в цих контекстах: «*трав'яниста рослина з вічнозеленим листям і голубуватими квітами*» [12]. Дефініція флороніма *барвінок* не відображає усі культурно-національні особливості назви-реалії.

Про вродливого хлопця український народ уживає порівняння: *як барвінок* [13, с. 30, 239], *хлопець молодий, як барвінок* [14, с. 378; 15, с. 568]; про закоханого говорять: *в'ється як барвінок* [13, с. 30]. А в східнослов'янських та степових говірках Донбасу ФО *стелитися барвінком* [16, с. 51] має дещо несхвальну конотацію й означає «бігати перед кимось; підлещуватися». Отже, в українській мові флоронім *барвінок* асоціюється з молодим парубком, містить семи «врода», «молодість», «закоханість» та може мати пейоративну конотацію *підлещування*.

Пам'ять про давні ритуальні дії зберігає фразеологізм: *як купаний у барвінку* [12] – так говорять про дуже вродливу людину [17, с. 196], проте досліджуваний флоронім є змінним елементом в цьому контексті, позаяк варіант зазначеної ФО більш поширений з іншими компонентами-флоронімами: (*викупаний*) *у любистку (любисточку, м'яті і т. ін.)* [18, с. 88].

Приспівка, що вживається як приказка: *А ні вперед не вдавайся, а ні ззаду не мішайся, тільки в самім середочку, як барвінок в городочку* [19, с. 682; 20, с. 421] вербалізує життєву пораду щодо уникнення крайнощів та дотримання помірності. В цій паремії закодована філософська концепція «золотої середини» (лат. *aurea mediocritas*), так званий «серединний шлях» між двох крайнощів, що символізує рівновагу та гармонію.

Паремія *За грейцар позлітки, а за корч барвінку – тай сі віддасть за дівку* [21, с. 797] об'єктивує пораду щодо вибору дівчини, та імплікує, що не слід керуватися зовнішнім виглядом дівочого строю. Флоронім *барвінок* має сему «прикраса, принада» у цьому контексті.

Амбівалентність народних вірувань утілена в пареміях, які були запозичені з народного сонника: *Коли снить ся барвінок, буде весіле* [9, с. 178], *Коли снить ся барвінок, то се значить смерть* [9, с. 178]. Вірогідно, *барвінок* може асоціюватися зі *сном*. Неоднозначність семантики флороніма полягає в тому, що, з одного боку, досліджуваний флоронім асоціюється з весіллям, а з іншого – зі смертю.

Паремізована пісенна цитата: *У неділю – по шавлію, в понеділок – по барвінок, а в вівторок – снопів сорок, а в середу – по череду, а в червер – по щавель, а в п'ятницю – по дяглицю, а в суботу – на роботу!* [22, с. 390] містить сукупність флоронімів та вербалізує бінарну опозицію «відпочинок – праця».

Українська фразеологія містить низку паремій, в яких акцентовано зелений колір листя *барвінку*, як-от: компаративна фразеологічна одиниця (далі – КФО) *зелене як барвінок* [9, с. 577; 19, с. 237]. В літературі трапляється подібне порівняння у І. Франка: *Накладено вівцям за драбинки пахучого гірського сіна, дрібного та зеленого, як барвінок* [12]. Т. Шевченко поетично змалював зростання квітки: *Барвінок цвів і зеленів, Слався, розстилався* [7, с. 16]. Крім цього, коханий у свідомості українок асоціюється з *барвінком*: *Ой ти, козаче, зелений барвінку, прийди до мене хоч на хвилинку* [22, с. 387], пор. пісенне звертання – *козаченьку, барвіночку!* [23, с. 284]. У певних контекстах трапляється персоніфікація квітки *барвінку*, який уособлює молодого козака: *Свіжий барвінку! Хто ж тобі без мене Білу на полі постільку постеле?* (означення *свіжий* засвідчує ідею молодості, незайманості) [3, с. 122]. Отже, в українській фразеології досліджуваний флоронім має сему «коханий» та може асоціюватися з козаком.

У Т. Шевченка є живописні рядки з досліджуваним флоронімом: *Добре жить Тому, чия душа і дума Добро навчилася любить! Не раз такому любо стане, Не раз барвінком зацвіте* [7, с. 16]. Ці слова розширюють асоціативне поле образу *барвінку*, увібравши всі його народно-поетичні барви, розвинувши ідею незламної життєвої сили, сили духу, закладеної в народному образі-символі [24].

Пестливу назву досліджуваного флороніма вжито у Шевченкових рядках: *Твій барвіночок хрещатий Заріс богилюю, ждучи Тебе неkwітчану* [7, с. 16]. За словами В. Ужченка, можна помилково дійти висновку, що замість етнографічної ФО *барвінок заріс бур'яном*, тобто «весілля не відбулося», Т. Шевченко використовує модифіковану індивідуально-авторську ФО *барвінок заріс богилюю*. Проте слід враховувати черкаські різновиди *бур'яну-богили*, щоб виключити місцевий живомовний варіант. Адже до символічних образів забуття, невдачі, нездійснених мрій і надій належить низка усталених і неусталених (живомовних, уснопоетичних) реалізацій, коли флоризми поєднуються в словосполучення зі словам *порости, зарости* тощо [23, с. 233].

Барвінок високо поцінювався в народі за свою вічнозелену красу, довге цвітіння, пристосованість до морозів, він – символ незайманості, цнотливості, вічності й життєстійкості. Це весільна ритуальна рослина, з нього роблять віночки молодим на весілля, використовують при вбиранні гілця – весільного дерева. Квітка *барвінку* оспівана в багатьох народних піснях. Слово-поняття *барвінок* уживається як символ молодості, кохання, шлюбу [3, с. 122]. *Барвінок* – символ радісної життєвої сили, вічності усталеного буття, провісника весни та емблема викривальних сил; невмирущої пам'яті про покійних; взаємозв'язку смерті й життя та його продовження, дівочтва, незайманості, цнотливості, чоловічого начала, молодого козака [25, с. 39].

У «Словарі української мови» Б. Грінченка згадані фольклорні образи *барвінок рвати* [26] «йти на побачення» та *ночувати в барвінку* [26] «ночувати з милим», крім цього *квітучий барвінок* означає освідчення в коханні; *розквітлий барвінок* символізує щасливий шлюб, а *зів'ялий* – нещасливе подружнє життя. В українській етнокультурі рослина щедро наділена символікою особистого щастя [27].

Любисток є не менш важливою етнографічною рослиною, назва якої фразеологічно вербалізована та зазнала символізації. Дефініція флороніма *любисток*: «Багаторічна ароматична трав'яниста рослина родини зонтичних, корені і листя якої використовуються в народній медицині» [12]. Про вродливу та щасливу людину український народ говорить: *(викупаний) у любистку (любисточку, м'яті і т. ін.)* [18, с. 88]; *Як (мов і т. ін.) купаний у любистку* [12]. Отже, флоронім *любисток* може асоціюватися зі щастям та вродою. За М. Костомаровим *любисток* – символ любові: купання в любисткові робить привабливим, дає щастя в житті

[23, с. 285]. Цю думку втілено в рядках: *Трьох синів мала, ночі не спала, їх доглядала, В чистім любистку синів своїх милих купала* [28]. У структурі паремії ужито досліджуваний флоронім, який римується з антропонімом: *Не виласть любистком, то й покохалась з Ониськом* [29, с. 164] (вар.: *Як виласть любистком, то й покохалась з Ониськом* [20, с. 59]). Архісема «кохання» флороніма *любисток* підкреслена за допомогою дієслова *кохатись* у цій приказці. Крім цього, *любисток* використовували в народній медицині, уживали як оберіг від змій та русалок, садили на могилах. Цю квітку святили на Маковія й вона була оберегом хати, обійстя [27]: *Уквітчали хату і любистком і клечанням* [7, с. 380].

Флоронім *м'ята* в українській мові має семи «запах / пахощі», що відображено в образному порівнянні: *пахнюще, як м'ята* [14, с. 575]; *пахує, як м'ята* [15, с. 742]. Досліджуваний флоронім має асоціацію з уродою та щастям, як-от: *(викупаний) у м'яті* [18, с. 88]. Згідно з українськими наївними віруваннями в потойбічні сили, відображені у фразеології, якщо русалкам сказати: *От вам м'ята!* [14, с. 50], то вони мали б відповісти: «*Ти ж наша мати!*» або: «*тут тобі и хата!*». Досліджуваний флоронім уживається в прямому значенні: «*Багато-річна трав'яниста запашна рослина родини губоцвітих з довгасто-еліптичними листками та дрібними квітками, зібраними в густі пазушні кільця*» [12]. У народнопоетичній творчості, на думку М. Костомарова, флоронім *м'ята* має символічне значення самотності й «строгости нравов» та має атрибути *кучерява* й *крута* [17, с. 201].

Флоронім *волошка*, інша назва *блават* – синя квітка українських нив, що цвіте між житом. Широко використовувалася в народній медицині та під час весільних церемоній, прикрашала весільне гільце [30, с. 208]. Дефініція флороніма *волошка* така: «*Польова трав'яниста рослина із синіми квітками, що росте переважно серед озимих культур*» [12]. У паремії *Де волошки, там хліба трошки* [10, с. 117] підкреслюється менша утилітарна вартість квітки *волошки* у порівнянні з житом. Справді, велика кількість цих квітів погіршує культивуацію цінної сільськогосподарської культури.

В українській мові й літературі флоронім *волошка* вживається з такими прикметниковими означеннями: *бідна, біла, зів'яла, кучерява, мрійно-синя, ніжна, польова, свіжа, синя, сонна, степова, темна, темно-синя, хороша, червона, чорнобрива* [4, с. 68].

Про синій колір очей український народ уживає таке фразеологізоване порівняння: *як волошки в житі* [13, с. 52]. З волошковим цвітом порівнюють здебільшого колір дівочих очей: *Ой ви очі волошкові!* Образ-символ *волошки* передає значення «дівоча краса», «ніжність», «тепло душі» тощо та уживається в художніх текстах, народних піснях [3, с. 125]. В англійській мові флоронім *cornflower* не зазнав такої широкої фразеологічної вербалізації, як його український аналог, проте простежуємо кольороназву *cornflower-blue* [31, с. 3]; та КФО *blue as a blaver* [= *blawort, cornflower*] [32, с. 447], де акцентована архісема аналізованого флороніма «синій колір». Досліджуваний флоронім може слугувати одним із прототипів синього кольору в обох лінгвокультурах. У народній уяві *волошка* – символ життя, молодості, краси, скромності, простоти, доброти, дівочої ніжності та честі [27].

Васильки (зілье Василья) – символ святості, чистоти, привітності та чемності; хлоп'ячої краси й добра [25, с. 99]. *Васильки* – запашна рослина, що супроводить життя українця від народження аж до гробу. У фольклорі побутує й легенда про чарівну роль васильків у зачатті Ісуса Христа: Архангел Гавриїл передав Марії вітку васильків, як дар від Бога. Понюхавши квітку, Марія завагітніла за два-три дні. Зрозуміло, що *васильки*, як квітка Богородиці, фігурує в усіх українських обрядах, що супроводили народження. Побутувало й повір'я, що ця квітка вберігає від зурочення, і її широко застосовували в народній медицині. Треба відзначити також *васильки* в похороннім голосінні, як символ любові до матері. Не бракувало васильків і на весіллі [30, с. 129].

Спостереження за ростом рослини *васильки* та її невибагливістю відображено в паремії: *Ти посій жито – васильки вродяться самі* [10, с. 110], інша назва цієї рослини – *базилік*: «*Кущова*

трав'яниста рослина з запашиними синіми квітками, що в давнину використовувалася при певних народних обрядах; деякі види її вирощуються як ефіроолійні культури» [12]. В художній літературі є чимало прикладів з аналізованим флоронімом: *Всюди так хороше, чисто; пахощі од васильків та м'яти окривали всю хату* (Мирний, II, 1954, 232), який в цьому контексті має архісему «запах» [33]; а в контексті – *[Дружки (співають):] В долину, ..в долину По червону калину, По хрещатий барвінок, По зелений васильок* (Кроп., II, 1958, 64) [12], флоронім васильок має локативну ознаку в цьому контексті.

У паремії *На Рахманський Великдень годит ся сіяти васильок, то буде пахучий* [9, с. 13] втілено народне вірування щодо росту рослини. Досліджуваний флоронім має архісему «запах», та вживається разом з атрибутом «пахучий», який надає флороніму компонент семантики «приємний аромат / пахощі».

Асоціація досліджуваного флороніма зі смертю об'єктивується в приказці: *Поможе чотири дошки і васильків трошки* [20, с. 178], оскільки серед українців побутувала традиція покласти ці квіти у труну та на могили. Зневажлива ФО *вже васильками тхне* [16, с. 85] означає, що хтось невдовзі помре та вербалізує концепт *старості, немочі*. *Васильки* були невід'ємним атрибутом українського весілля, що знайшло своє відображення в «Гайдамаках» Т. Шевченка, знавця української народної символіки: *Без васильків і без рути Спочивайте, діти* [7, с. 60], себто діти загинули не діждавшись весілля.

Обік барвінку та васильків до виття весільних вінців українці подекуди вживають *руту*: *зелене як рута* [9, с. 74; 14, с. 576]. Визначення цього флороніма згідно зі СУМ: *«Багато-річна напівкущова або трав'яниста рослина родини рутових, яка містить у собі ефірну олію; використовується в медицині та парфумерії»* [12]. Флоронім *рута* можна вважати одним із прототипів зеленого кольору, але із зеленим кольором у свідомості українців є й фразеологічно вербалізовані асоціації з іншими назвами рослин, як-от: *зелене як рута, як трава, як барвінок, як пастирняк* [19, с. 237]. Про вродливу дівчину українці кажуть: *як зелена рута* [13, с. 181]. Оскільки цей флоронім асоціюється з молодістю та вродою в українській мові побутує прикладкове сполучення *дівчина-рута*, яке уживається як символ привабливості, краси [12]. Крім цього, *рута* є символом дівоцтва, незайманості й суворих моральних устоїв. *Рута-м'ята* – символ очищення, відвернення злих духів. У народній поезії українців це поширений фольклорний символ. Трапляється в сполученні зі словами *м'ята (рута-м'ята)*, та атрибутами *яра (молода)*, *зелена*, *сувора* та ін. [25, с. 83]. Досліджуваний флоронім характерний для обрядових та ліричних пісень: *«Посію я рутоньку, буду підливати»* декларує намір дівчини зберігати дівоцтво. *Вінок із рути* символізував дівування, а про його втрату говорять: *«Потеряла віночок із зеленої рути»* [27] так само як і *топтати руту-м'яту* [3, с. 127] означало втрачати дівоцтво. У народних піснях слова-символи *рута* і *м'ята* нерідко поєднуються, створюючи узагальнений образ дівочої цноти, часом із сумним забарвленням: *По садочку ходжу я, ходжу, Руту-м'яту саджу я, саджу, Рута-м'ята та й не прийнялася, Родиначка й одрілася* [3, с. 127]. Крім цього, утрачену цноту символізує *зів'яла рута* [25, с. 83].

Аналізований флоронім для українців може символізувати нерозділене кохання, розлуку, самотність, гірке життя [25, с. 83]. Так само в Європі ця квітка набула значення смутку, горя. Ймовірно, це символічне значення пов'язане з тим фактом, що в англійській мові *рута (rue)* – омонім слова *горе, каяття, співчуття*. Звідси й її репутація *«трави милосердя (herb of grace)»*, згадуваної Офелією в «Гамлеті» Шекспіра (4:5, 1600 р.) [17, с. 201]. Проте флоронім *rue* не зазнав широкої фразеологізації в англійській мові.

Прикметникові означення до флороніма *рута (рута-м'ята)*, найбільш уживані у фразеології та літературі: *дика, запашина, зелена, кучерява, неприм'ята, холодна, червона, яра* [4 СЕ, с. 298]. І. Нечуй-Левицький так описує героїню повісті «Кайдашева сім'я» Мотрю: *Ой ти, дівчино, з кучерявих рути-м'яти звита та з гостролистої шельвії* [34]. Таким чином автор передає не лише красу героїні, а й характер – суворий та впертий. Часом *рута* виступає сим-

волом забуття [3, с. 127]. Так, в поезії «*Lago Maggiore*» (1861): *Шукаю-питаю Зеленої руту, Щоб тебе, мій рідний краю, Навіки забути* [35] П. Куліш ужив флоронім *рута* для створення образу туги за Батьківщиною. У поезії А. Малишка *рута* символізує саму Україну, її мову, пісню, одвічне прагнення до волі [25, с. 83]: «*Моя земна, моя зелена рута*», «*Зійшла зелена вольна рута / На українському лану*»; «*Мій український кореню зелений, Моя красуне, рудо не забути!*» [36, с. 30].

Як висаджена *рута* сходить, так і дівочтво переходить у заміжжя: «*Доцик пішов, рута зійшла; Дівка заміж вийшла*»; «*Стали хмари, дощі впали, Рутка ся прийняла; Іще дівча літ не дійшло, А вже ся віддало*» [27]. Відповідно, квітка *рути* є символом шлюбу й подружнього життя.

У Шевченковому вірші «Ой умер старий батько» є рядки з флоронімом *рута*: *Ой піду я в гай зелений, Посажу я руту. Якщо зійде моя рута, Остануся тут, Прийде милий в мою хату Хазяїнувати. А як же ні, то я піду Доленьку шукати. – Посходила тая рута, В гаї зеленіє. А дівчина-сиротина У наймах марніє* [5], які створюють образ нещасливого кохання та важкої долі. Символом розлуки з милим може слугувати досліджуваний флоронім: «*Нема мого миленького, нема його тут: Посходила по слідонькам шевлія та рута*» [27]. За даними професора С. Килимника, у XVIII–XIX ст. ботанічний символ *шальвія* (*шавлія*) також репрезентував «образ туги» [25, с. 84]. В народній творчості саме жовта, розквітла *рута* символізує нещасливе подружнє життя: «*Зеленая рутонька, жовтий цвіт. Не піду я за нелюба, піду в світ*»; «*Зеленая рутонька, жовтий цвіт, – Чом тебе, Йване, так довго ніт?*» [27].

Думка про те, що завітчанню не робить старого лиця молодим втілена в приказці *Не pomoже рута яра, як стара машкара* [20, с. 165; 9, с. 75]. Українські паремійні зразки *З рутов ци без рути, а вже бабі дівков не бути* [9, с. 75]; *Ци з рутов, ци без рути, а вже бабі дівков не бути* [20, с. 149]; *Чи з рутою, чи й без рути, а вже старій бабі дівчиною не бути* [20, с. 149] експлікують уявлення про неминучість старіння, та марні намагання оздобити себе, щоб видатися молодою. Досліджуваний флоронім містить сему «прикраса», а у внутрішній структурі ФО реалізуються бінарні опозиції «дівчина – баба», «молодість – старість».

За спостереженням О. Левченко, у замовляннях, *руту* як і троянду, шипшину, мальву, називають рожею, ружею, тому, їй, можливо, і надається ще один атрибут – червона. В. Івасюк створив культову пісню «Червона рута», де *рута* має атрибут *червона* [17, с. 200]. Рослина *рута* загалом вирізняється квітами жовтого кольору, проте декоративний різновид *рододендрона східнокарпатського* (*рододендрон миртолистий*, лат. *Rhododendron myrtifolium*) [37], який має лікарське значення, в просторіччі йменується «*червоною рутою*». Можливо, В. Івасюк оспівував саме цю рослину та її магичні властивості у своїй однойменній пісні.

Асоціації з хворобою та смертю актуалізуються в пареміях: *Не pomoже вже рута й маруна, як голова обернулася до труна* [20, с. 178]; *Не pomoже рута і маруна, як ся оберне голова до труна* [9, с. 74]. *Рута й маруна* використовувались у народній медицині як лікарські рослини. Отже, досліджуваний флоронім-біном містить сему «лікувальний засіб / ліки».

Наївне народне вірування щодо росту рослини втілено в примовці: *Маруна виросте, як у городі кри[ш]хти зо свяченої паски посієш* [19, с. 509]. Флоронім *маруна* вживається в денотативному значенні: «*Трав'яниста лугова рослина родини складноцвітих, квітками схожа на ромашку*» [12].

Фразеологічне значення флоронімів співвідноситься з рослинним кодом культури. Алгоритмичний підтекст мають вислови ідіоматичного типу з дієсловами *ряст топтати* («*Мабуть йому вже рясту не топтати*») [20, с. 17]. В українців *ряст* – символ життя, яке завмирає на зиму й відроджується навесні. Звідси й маємо цілу низку фразеологічних висловів зі значенням «жити», «померти» [39, с. 186]. Поява *рясту* була прикметою початку весни і супроводжувалася ритуальною дією, представленою у фразеології «характеристичним моментом» (О. Потебня). *Діждався рясту топтати*: пережив зиму → зустрів весну → залишився живий

[39, с. 109]. Визначення флороніма *ряст* таке: «Багаторічна трав'яниста лікарська рослина, що цвіте рано навесні білими, жовтими, червонуватими або фіолетовими квіточками, зібраними в китиці» [12]. Ідіома *топтати / потоптати ряст* [18, с. 179] має значення «жити, ходити по землі». За давнім українським звичаєм, щоб жити довго ранньою весною рвали квіти рясту й топтали. При цьому примовляли: «*Топчу, топчу ряст; дай, Боже, потоптати і того року діждати*» [14, с. 53]. Обряд топтання рясту на Благовіщення символізував прохання до Бога продовжити віку [25, с. 70]. Люди понад усе цінують здоров'я. Воно не тільки запорука матеріального благополуччя, а й джерело життєрадісного настрою, краси людини [20, с. 16]: приказки *Діждав рясту/расту топтати!* [14, с. 240]; *Уже на ряст виліз (остербав)* [14, с. 240] мають значення «видужати». Таким чином, досліджуваний флоронім може містити сему «здоров'я». Характеристика хворих може передаватися за допомогою метафоричних образів, узятих зі світу природи [20, с. 16]. Так, про смертельнохворого українці говорили: *недовго ряст топтати* [40, с. 102]; *мабуть уже ёму рясту расту/ряску не топтати* [14, с. 369]; *Годі ряст топтать, – на той світ за наймичку кличуть!* [15, с. 560], а про померлого: *не буде більше рясту / ряску топкати* [14, с. 369]; *оттоптав уже ряст* [14, с. 369]; *йому вже не топтати ряст* [15, с. 548]. Досліджуваний флоронім асоціюється з життям та компоненти його семантики є основою для фразеологічної об'єктивації бінарних опозицій «здоров'я – недуга», «життя – смерть». Існують також такі ФО, у складі яких флоронім *ряст* уживається в своєму прямому значенні, а ідіома *колупати ряст* символізує примітивну роботу [17, с. 204]: *Тямиш, як ряст колупати* [14, с. 303]. Отже, досліджуваний флоронім може асоціюватися з роботою. Асоціації досліджуваного флороніма з життям втілені в ідіоматичному звороті *пустити ряст топтати когось* [12], який значить – подарувати життя кому-небудь, помилувати когось. В «Енеїді» І. Котляревського зафіксовано рядок, що містить ФО: «*І Турна ряст топтать пустив*» [41], який означає – залишив його живим.

Образ топтання (чогось) як ознаки життя тісно переплітається з внутрішньою формою інших усномовних (діалектних) метонімізмів. Так, доброзичливе побажання *Щоб на той год діждати сону (зілля) топтати!* [22, с. 325; 14, с. 53] містить флоронім *сон*: «*Лікарська рослина родини жовтцевих з великими ліловими квітками*» [12]. У фразеології досліджуваний флоронім асоціюється з життям та здоров'ям. За тлумаченням Й. Багмута *сон* у цьому контексті означає зілля, квіти [15, с. 697].

Через втрату або затемнення внутрішньої форми, навіть спеціалісти-ботаніки пояснюють назву *сон-трави* неодноково. В негоду та на ніч квітки цієї рослини закриваються і схилиють свої квітчані голівки – ніби засинають. Ймовірно тому, цей флоронім-біном називається *сон-трава*, *сон-зілля* або *сончик*. В етнокультурі існує таке тлумачення цієї фразеологізованої прикладкової назви: «до кого пристане *сон-трава*, той почуває охоту спати» [23, с. 37]. У медицині цю рослину використовували як снодійний засіб. За браком дійсного пояснення людська фантазія обертається поетичними поглядами на природу. Так, слов'яни здавна вірили: коли покладеш *сон-траву* в голову, то уві сні побачиш своє майбутнє [42, с. 47]. Найочевиднішою є асоціація досліджуваного флороніма зі сном.

Одним із національних українських символів є *калина*, що не могло не відобразитись у фразеології, прим.: *Нема цвітку на всім світку, як на тій калинці, ніхто не єсть такий милий, як мати дитинці!* [22, с. 386] Прислів'я вербалізує близькі родинні зв'язки між матір'ю та дитиною. За такою самою схемою побудовані паремії з іншими флоронімами, що ґрунтуються на порівнянні: *Нема цвіту білішого над ожиноньку, нема роду милишого над дружиноньку* [20, с. 87]; *Нема цвіту кращого від маківочки, нема роду милишого від матіночки*. Цвіт різних флоронімів порівнюється з матір'ю та дружиною.

Щодо символічного значення калинового цвіту, то суцвіття білих віночків нагадувало сонце, а білий колір був сакральним [25, с. 327]. Загальновідомою є символіка цвіту калини стосовно дівочої краси: *(гарна, красива) як цвіт калини* [16, с. 517]. За словами В. Кононенка «*Червоний*

колір калини відображає красу, біле цвітіння – невинність» [43, с. 180–181]. За спостереженнями М. Номиса в Чернігівщині, під час весілля, дарують батюшці завітчану калиною курку, іноді труну завітчують калиною (певно, у дівоти тільки) [14, с. 584]. Сумну символіку мала калина у хвилину вічної розлуки з дорогою людиною, її часто висаджували на могилах неодружених дівчат та хлопців. Цвітом або кетягами калини обвивали домовину [25, с. 327]. Про вродливу дівчину народ уживає компаративні ФО: *як калина / як червона калина* [13, с. 239]; *Дівчина – як у лузі калина* [15, с. 614]; *Таке хороше, як калина* [15, с. 567]. Те, що краса може бути небезпечною для сімейного життя відображено в паремії: *Біда, в кого жінка бліда, а в кого жінка як калина, то й тому лиха година* [15, с. 647]. Краса української жінки вербалізується через образне порівняння з калиною.

У розмові з малими дітьми уживають евфемістичні ФО *у калині найшли (знайшли)* [16, с. 232]; *найти (знайти) під кущем калини* [16, с. 297], які слугують для пояснення народження дитини. Досліджуваний флоронім має локативну ознаку в цих прикладах. У степових говірках Донбасу також побутує фразеологізм із досліджуваним флоронімом *калина [там] росте* [16, с. 232], так говорять про щось привабливе. Сема «краса» флороніма *калина* є домінуючою, як у випадку з більшістю флороназв.

Флоронім *півонія* уживається з атрибутом *червоний* в межах компаративної фразеологічної одиниці: *червоний як півонія* [44, с. 403]. Досліджуваний флоронім асоціюється з *рум'янцями* чи з *соромом*. Визначення флороніма *півонія*: «1. Багаторічна напівкущова декоративна рослина з трійчастим листям і великими квітками білого, рожевого або червоного кольорів. 2. Запашина квітка цієї рослини» [14]. В українській фразеології побутує КФО, яку вживають стосовно вродливої дівчини: *гарна як півонія* [13, с. 237]. Інгерентна сема «краса» реалізується в семантиці досліджуваного флороніма у структурі цього компаративу. За даними професора С. Килимника, у XVIII–XIX ст. *півонія* позначала – «розквіт дівочої краси, зрілості» [25, с. 84].

Квітка півонії є символом із багатим смисловим наповненням у східних культурах. Так, у китайській символіці *півонія* означає чоловіче начало, світло, славу, любов, удачу, багатство, весну, молодість, щастя, принцип ян (один з небагатьох янських квітів). *Півонія* – квітка імператора, оскільки уважали, що її не торкаються жодні комахи, окрім бджіл, також часто асоціюється з павичем. У Греції ця квітка означала цілістьство. В Японії *півонія* слугувала символом весілля, плодovitості, весни, слави, багатства та радості [45, с. 128].

У приказці *Кудахче курка під бузком, а яйце несе в кропиві* [29, с. 85]; *Кудкучаче курка під бузком, а яйця несе в кропиві* [15, с. 380; 11, с. 192] вербалізується уявлення про *хитрість* і прослідковується протиставлення флороніма *бузок*, фітоніму *кропива*. Дефініція флороніма *бузок*: «1. Густий чагарник з великими волотями ясно-лілових, фіолетових або білих дуже запашних квітів. 2. Квіти цієї рослини» [12]. За словами В. Жайворонка, назва рослини є зменшеною від *буз* [27], а за СУМ – *буз* є діалектним варіантом флороніма *бузок*. У ФО *посинів, як буз* [14, с. 575] досліджуваний флоронім має експліцитну сему «синій колір» та уточнення «посинілий» від холоду. Ця рослина уживалася в народній медицині, а *білий бузок* символізував скромність та молоде родинне життя [27]. Так само за даними професора С. Килимника, у XVIII–XIX ст. *бузок* був «емблемою втіхи молодого родинного життя» [25, с. 84].

Цей флоронім широко використовується в художніх творах, як-от: *Воркувала Горлиця у садку, У куточку тихенькому, на бузку* (Леонід Глібов, Вибр., 1957, 87); *Кругом хати росли куці бузку та густі вишні* (Нечуй-Левицький, II, 1956, 125); *Цвітуть бузки, садок біліє і тихо ронить пелюстки* (Максим Рильський, I, 1956, 32) [12]. Так, в перших двох контекстах аналізований флоронім має локативну ознаку, а в останньому – темпоральну.

Фразеологічна вербалізація отруйних рослин. Назви таких отруйних рослин, як *чемериця*, *паслін*, *блекота*, *дурман* є частиною низки фразеологізмів та паремій в українській мові. Наприклад: *як (мов, ніби, неначе і т. ін.) чемериці (тертого хріну і т. ін.) понюхати* [46, с. 673]

означає «бути неприємно враженим, приголомшеним, очманілим». У цьому контексті аналізований флоронім має імпліцитну сему «запах». Визначення флороніма *чемериця*: «Багаторічна отруйна трав'яниста рослина, що росте на низинах, заплавах рік і т. ін.; використовується в медицині» [12]. Ймовірно, через отруйність рослини виникла ідіома *чемериці об'їстися* [12]; *чемериці наїстися* [16, с. 523], яка означає «одуріти / збожеволіти». Проте флоронім *чемериця* слугує тут варіативним компонентом, пор.: *наїстися блекоти* [46, с. 525]; *наївся блекоти* [46, с. 567]; *неначе собачої блекоти наївся* [46, с. 567]; як (мов, ніби, т. ін.) *блекоти* (дурману, чемериці) *об'ївся* (наївся) [46, с. 567]. Усі ці фразеологізми мають зневажливу конотацію та позначають когось нерозумного чи описують дивну безглузду поведінку.

Ідіома *піднести чемериці* [16, с. 523; 47, с. 172] означає зробити кому-небудь неприємність. Образно-семантична основа виразу ґрунтується на тому, що *чемериця* – отруйна рослина.

Проклін чи лайливе побажання лиха, невдачі й усього недоброго: *бодай (щоб) блекоти наївся* [46, с. 525] уживається для вираження великого незадоволення чийми-небудь вчинками, діями.

Концепт *божевілля* фразеологічно об'єктивується в ідіомах: *дурману обнюхатися* [16, с. 194]; *дурману наїстися* (об'їстися) [16, с. 194] – збожеволіти. У першому випадку досліджуваний флоронім набуває контекстуального значення з імпліцитною семою «запах», в другому – «смак». Досліджуваний флоронім має пейоративну конотацію в обох контекстах.

Фразеологічного втілення зазнав і флоронім *паслін* в образному порівнянні *густе, як паслін* [15, с. 742], де атрибут *густий* відображає особливості росту цієї рослини, пор. визначення: «Дикоростуча трав'яниста або чагарникова рослина родини пасльонових» [12]. Фразеологізм *Загубитися в пасльоні* [16, с. 377] означає «радіти». У заростях *пасльону* можна сховатись чи знайти прихисток, як-от: *Блима, як сірко в пасльоні* [15, с. 751]; *Як Сірко в маслині (в пасльоні)* [16, с. 455] може також уживатися зі словами дивитися винувано / злякано; *Як свиня з пасльону* [16, с. 447] поєднується з дієсловом виглядати (обережно, страхаючись). Зневажливе фразеологізоване порівняння *Як сучка в пасльоні* [16, с. 481] означає дуже голосно ридати / вити. КФО з іронічним забарвленням *Як свині в пасльоні* [16, с. 446], уживається зі словами личити, пристати, іти, й означає зовсім не (личити). Колективні уявлення про сміх фразеологічно вербалізовано у компаративі з досліджуваним флоронімом: *Як Манька в пасльоні* [16, с. 317], який уживається зі словами сміятися, заливатися голосно й нестримно, та має дещо зневажливу конотацію. Варіантом цієї ФО є *Як дурень у пасльоні* [16, с. 194], в якому прослідковуються побутові уявлення про нерозумний сміх. Отож, досліджуваний флоронім може асоціюватися зі схованкою, радістю, сміхом, виною, страхом чи плачем і має конотацію невідповідності. Жартівлива ФО як (мов, ніби і т. ін.) *Марко з пасльону* [48] значить раптово, несподівано, недоречно і т. ін. вискакувати, вилітати й містить флоронім *пасльон*, який слугує тут варіативним елементом [49, с. 13]: *Вискочив, як Кузьма з маку* [15, с. 534]; *Вискочив (вихопився, вирвавсь), як Пилип з конопель* [15, с. 534]. Флороніми *мак*, *конопля*, *паслін* містять локативну ознаку в цьому контексті.

Побутові уявлення про впертість української жінки знайшла своє втілення в ФО *Шахврану не перетреш, а жінки не перепреш (на своєму поставить)* [14, с. 402]; *Шафрану не перетреш, а жінки не перепреш (на своєму поставить)* [15, с. 649; 29, с. 183]. У цій паремії, прослідковується друге значення флороніма *шафран* (синоніми: *крóкіс / крóкус, шапрáн* розм., *прóсерен / просерень* діал. [48] (*Crocus* L.): «1. Багаторічна трав'яниста рослина родини півникових перев. з оранжево-жовтими або фіолетовими квітами. 2. Висушені приймочки квітів цієї рослини, які використовуються для виготовлення оранжево-жовтих фарб, прянощів, ліків і т. ін.» [12]. У ФО досліджуваний флоронім контекстуально вербалізує асертивність жіноцтва. Паремія з флоронімом *шафран*: *Обійдеться Паска і без шафрану* [11, с. 250] применшує вагу цієї приправи для українців, а компоненти семантики досліджуваного флороніма сприяють вербалізації концепту чогось зайвого, неважливого.

Іронічна ФО як *корова на акації / велосипеді* [16, с. 279], характерна для говірок Донбасу, означає, що хтось почувається незатишно, незручно, негарно, безглуздо.

Флоронім *черемха* містить архісему «запах» у структурі ідіоми *черемхи (черемухи, черьомухи) надихатися* [16, с. 524], й означає *збожжеволіти*. Найуживаніші прикметникові означення до флороніма *черемха* такі: *біла, білосніжна, густа, запашина, квітуча, пахуча, розквітла, рясна* [4, с. 396]. Про невмілих недосвідчених музикантів у фразеології побутує епітетне словосполучення: *черемхові музики* [19, с. 560]. Визначення флороніма *черемха* (вар.: *черемуха, черемшина, очеремха*) «невелике дерево або кущ з рясними, зібраними в китиці запашиними білими квітками й чорними їстівними ягодами» [12]. В однойменному вірші М. Рильського флоронім *черемшина* має такі епітети: *біла, пахуча, безумна*. Ось як автор описує черемшину після дощу: *Дорога. Ранок. Тиша. Довгий яр, Весь білою черемхою залитий / Метелиці орошених суцвіть* [50]. У Марка Вовчка теж є спостереження за цвітінням аналізованого флороніма: *Солодко пахне очеремха (Марко Вовчок, «Як Хапко солоду відрікся»* [51]). У цьому контексті флоронім *очеремха* містить семи «аромат, пахучість».

Культурно-історичні фразеологізми з флоронімами. Книжна ФО *Неопалима (неспалима) купина* [40, с. 106; 18, с. 91] позначає те, що вічно живе й уживається як образне визначення непорушності, схоронності. Цей фразеологізм має біблійне походження: «*І з'явився йому ангел Господній у вогняному полум'ї посеред куща. Глянув він, аж ось вогнем палає кущ, а не згорає*» (СП, Вихід, 3:2) [52, с. 59], і в першоджерелі позначає кущ, який горить і не згорає. Лікарська й декоративна культура, яка занесена до Червоної книги України *Ясенець білий (L. Dictamnus albus)* [53] є «*Багаторічною трав'янистою ефіроносною рослиною родини рутових з дрібно-пірчастими листками*» [12], й має народну назву – *неопалима купина*. Під час цвітіння рослина спричиняє опіки шкіри та є отруйною через виділення летких речовин, які слугують для відлякування комах і трав'яних тварин. У сонячну погоду навколо квітучого *ясенця* скупчується багато випарів. Якщо піднести до рослини запаленого сірника, вона спалахує жовто-синім вогником, сама ж при цьому залишається неушкодженою.

Флоронім *ломикамінь* [54, с. 150] утілення мужності й нескореності – став символом поетичної творчості Лесі Українки. Друг поетеси С. Мержинський «перший порівнює Лесю з квіткою ломикаменю й каже, що її поезія, якої ніхто і ніколи не задушить, пробивається вогненно-червоною квіткою крізь кам'яну товщу свого часу і жорстокість тодішнього життя» [54, с. 150]. Образне вживання цього флороніма походить із вірша Лесі Українки «Уривки з листа».

Метафоричне використання назв квітів як символу революції втілюється в таких історичних реаліях, як: *Тюльпánова революція* [55, с. 617] – революція у Киргизстані, що відбулася у лютому – березні 2005 року [56, с. 90] та *Жасминова революція* [55, с. 612] – хвиля загальнонаціональних протестів у Тунісі в 2010–2011 роках. *Революція трояндова* [55, с. 616] – посткомуністична революція у Грузії, що відбулася у 2003 р. й змусила піти у відставку президента країни Е.Шеварднадзе. Назва походить від символу революції – троянд, який опозиція використовувала, щоб засвідчити її ненасильницький характер. Квіти, зокрема троянди, стали універсальним символом мирних революцій [57, с. 30].

Висновки. Серед фразеологічно вербалізованих флоронімів, притаманних українській мові, можна виокремити: *барвінок, васильок, волошку, любисток, чорнобривці, руту, м'яту, маруну* (біноми *руту-м'яту* та *руту й маруну*), *цвіт калини, сон-зілля, тирлич, ряс, бузок, півонію, черемху, пасльон*. Ці квіти мали для українців ритуальне значення, супроводжували повсякденне життя від народження до смерті. Постійні епітети флороніма *барвінок* – хрещатий та зелений. У складі фразеологізмів, досліджуваний флоронім має семи: «врода», «молодість», «закоханість», «прикраса, принада». У свідомості українців флоронім *барвінок* асоціюється з молодим парубком, коханим та козаком. Як ритуальна рослина, *барвінок* має стійкі асоціації з весіллям та смертю, крім цього, може символізувати рівновагу та гармонію. *Барвінок* слугує символом вічності, життєстійкості, незайманості, цнотливості, кохання, шлюбу, особистого щастя.

У народнопоетичній творчості флоронім *м'ята* має символічне значення самотності, моральності, аскетизму. У фразеології досліджуваний флоронім має сему «запах / пахощі» та може асоціюватися з уродою та щастям. Флоронім *волошка (блават)* для українця може слугувати символом життя, молодості, дівочої честі, ніжності, краси, скромності, простоти, доброти й душевного тепла. Похідний колоронім *волошкові* асоціюється із синім кольором очей. Асоціації зі смертю та весіллям притаманні флороніму *васильки (базилік)*. Сема «запах» є інгерентною для цього флороніма, оскільки він може уживатись із атрибутом пахучий.

Одним із прототипів зеленого кольору є флоронім *рута*; а зелена, жовта й червона – атрибути притаманні цьому флороніму. Досліджуваний флоронім має сему «прикраса», а елементи його семантики слугують основою для паремійної об'єктивації бінарних опозицій «дівчина – баба», «молодість – старість». Флоронім *рута* асоціюється з молодістю, вродою, гарною дівчиною та слугує символом привабливості, краси, дівочтва, незайманості, суворих моральних устоїв, утратою цноти, шлюбом та подружнім життям. В літературі досліджуваний флоронім може мати пейоративне забарвлення, оскільки є символом туги за Батьківщиною, забуття, розлуки з милим, нещасливого кохання й подружнього життя та меліоративну асоціацію з Україною, її мовою, піснею, прагненням до волі. Флоронім-біном *рута-м'ята* створює узагальнений образ дівочої цноти. А в поєднанні з флоронімом *маруна* досліджуваний флоронім утворює біном *рута й маруна* який має сему «ліки» та може асоціюватися із хворобою й смертю.

Флоронім *ряст* є символом життя, має сему «здоров'я», а його семантичні складники можуть слугувати основою для об'єктивації бінарних опозицій «здоров'я – недуга», «життя – смерть», отже, семантика флороніма вирізняється певною поляризацією. Досліджуваний флоронім асоціюється також з роботою. Найочевидніша асоціація зі сном притаманна флороніму-прикладці *сон-трава*, як і асоціації зі здоров'ям та життям. Одним із національних українських символів є *калина*, що відобразилося у фразеології. *Цвіт калини* асоціюється з матір'ю й невинністю. Краса українського жіноцтва вербалізується через образне порівняння з *калиною*. Квітка *любистку* слугує символом любові в українській лінгвокультурі. Семантичні складники флороніма *любисток* можуть сприяти вербалізації концепту *кохання* в складі фразеологізмів. Досліджуваний флоронім асоціюється зі щастям та вродою. *Любисток* використовувався в народній медицині та слугував оберегом.

В побутовій свідомості українців гарна дівчина може асоціюватися з *півонією*. Крім цього, досліджуваний флоронім має семантичні складники «рум'янец» та «сором». Флоронім *бузок/буз* має експліцитну сему «синій колір» та додаткове значення «посинілий» від холоду. Ця рослина уживалася в народній медицині, а *білий бузок* може символізувати родинне життя чи скромність. Фразеологічно вербалізований флоронім *пасльон* асоціюється з прихистком, сприяє реалізації концептів *недоречності* та *раптовості*, має локативну ознаку. Флоронім *шафран* асоціюється із жовтим кольором і вербалізує *асертивність жіноцтва*. Народна назва *ясеня білого – неопалима купина* має біблійне походження, а флоронім *ломикамінь* є символом творчості Лесі Українки. Окрім інгерентної семи «білий колір» флоронім *черемха (черемшина, очеремха)* містить семи «аромат, пахучість» і може асоціюватися з недосвідченістю. Асоціація квітів з революціями втілена в низці історичних реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мізін К.І. Comparo ergo sum, або актуальний лінгвофілософський погляд на природу порівняння. *Мовознавство*. 2010. № 1. С. 54–67.
2. Kotsiuba Z. Zoonymic Images in Bicultural Childlore: Contrastive Aspect. *Analele Universității din Craiova. Seria "Științe Filologice. Lingvistică"* 2023. № 1–2. P. 311–324. DOI: <https://doi.org/10.52846/aucssflingv.v45i1-2.108>.
3. Кононенко В.І. Символи української мови. Івано-Франківськ : Плай, 1996. 272 с.

4. Словник епітетів української мови. С.П. Бирик, С.Я. Єрмоленко, Л.О.Пустовіт; За ред. Л.О. Пустовіт. Київ : Довіра, 1998. 431 с.
5. Шевченко Т. Поема «Сотник». Зібрання творів: У 6 т. К., 2003. Т. 2: Поезія 1847–1861. С. 171–183; 665–666. URL: <http://litopys.org.ua/>
6. Українка Леся. Поема в народному стилі «Русалка». УкрЛіб. Бібліотека Української літератури. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/>
7. Словник мови Шевченка: В двох томах / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. В. Ващенко (відповід. ред.) та ін. Київ : Наук. думка. 1964. Т. 1: А – Н / Ред. тому: Т. Черторизька. 1964. 484 с. СМШІ
8. Драч І. Вірш «Барвінок». Крила: Поезії. Публічна електронна бібліотека української художньої літератури. URL: <http://ukrlit.org/>
9. Галицько-руські народні приповідки: У 3-х т. Зібрав, упоряд. і пояснив І.Франко: 2-е видання. Львів: видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. Т. 3. 699 с. ФНЗ
10. Прислів'я та приказки: природа. Господарська діяльність людини. упоряд. М.Пазяк. Київ: Наукова думка, 1989. 480 с.
11. Російсько-український тлумачний словник паремій / за ред. проф. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2016. 454 с.
12. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua>
13. Мацюк З. Що сільце, то нове слівце: словник фразеологізмів Західного Полісся / З. Мацюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2013. 476 с.
14. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклав М. Номис / упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. Київ: Либідь, 1993. 768 с.
15. Українські народні прислів'я та приказки: дожовтневий період / упоряд. В. Бобкова, Й. Багмут, А. Багмут. Київ : Держ. вид. худ. літ., 1963. 791 с.
16. Фразеологічний словник східнословобанських і степових говірок Донбасу / упоряд. В. Ужченко, Д. Ужченко. Вид. 6-е, доповн. й переробл. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 552 с.
17. Левченко О.П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: Монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 353 с.
18. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологічний словник української мови. Київ : Освіта, 1998. 224 с.
19. Галицько-руські народні приповідки: У 3-х т. Зібрав, упоряд. і пояснив І.Франко: 2-е видання. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. Т. 2. 818 с.
20. Прислів'я та приказки: Людина. Родинне життя. Риси характеру. / упоряд. М. М. Пазяк. Київ: Наукова думка, 1990. 528 с. (Укр. нар. творчість)
21. Галицько-руські народні приповідки: У 3-х т. Зібрав, упоряд. і пояснив І.Франко: 2-е видання. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. Т. 1. 832 с.
22. Прислів'я та приказки: Взаємини між людьми. упоряд. М.М. Пазяк. Київ : Наукова думка, 1991. 440 с. (Укр. нар. творчість)
23. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови. Київ : Знання, 2007. 494 с.
24. Шевчук Т.М. «Не раз барвінком зацвіте...» URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine36-15.pdf>
25. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В.М., 2015. 912 с.
26. Словарь української мови: в 4-х тт. За ред. Б. Грінченка. Київ, 1907–1909. URL: <http://hrinchenko.com/>
27. Жайворонок В. Знаки укр. етнокультури: словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/zhaivoronok_znaky_ukrainskoj_etnokultury
28. Олександр Олесь. Вірш «Ой була на світі та удівонька...» URL: http://ukrbooks.com/ua/Oj_bula_na_sviti_ta_udivonka/
29. Українські прислів'я та приказки : збірник / упоряд. С. В. Мишанич ; Упоряд., вступ.ст. М.М. Пазяк. Київ : Дніпро, 1984 . 390 с.
30. Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8 т. / проф. Є. Онацький. Буенос-Айрес, 1958. Т. 1, кн. II: Літери В – І. С. 123–298.
31. The Penguin Dictionary of English Idioms. Daphne M. Gulland, David Hinds-Howell. London: Penguin Reference. 2002. 378 p.
32. Thesaurus of traditional English metaphors. 2nd ed. / P. Wilkinson. London: Routledge, Taylor & Francis e-Library, 2006. 2009 p.

33. Панас Мирний. Роман «Хіба ревуть воли як ясла повні». URL: http://bukvoid.com.ua/library/panas_mirniy/hiba_revut_voli_yak_yasla_povni/100.html
34. Нечуй-Левицький І. Повість «Кайдашева сім'я». Український центр. URL: <http://www.ukrcenter.com/>
35. Куліш П. Вірш «Lago Maggiore». Публічна електронна бібліотека української художньої літератури. URL: <http://ukrlit.org/>
36. Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура та ін. К.: Міленіум, 2002. 260 с.
37. Червона книга України. URL: <https://redbook-ua.org/item/rhododendron-myrtifolium-schott-et-kotschy/>
38. Венжинович Н. Ф. Фраземіка української літературної мови: когнітивний та лінгвокультурологічний аспекти. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. Інститут української мови НАН України. Київ, 2018. 503 с.
39. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія. Харків: Основа, 1990. 167 с.
40. Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. Київ: Рад. шк., 1991. 400 с.
41. Котляревський І. Поема «Енеїда». URL: http://bukvoid.com.ua/library/ivan_kotlyarevskiy/eneida/42.html
42. Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму. Київ: Рад. шк., 1988. 279 с.
43. Кононенко В. І. Символи української мови: монографія. 2ге вид., доповн. і перероб.; Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. Ун-ту ім. В. Стефаника, 2013. 440 с.
44. Дубенко О. Англо-американські прислів'я та приказки: посіб. для студ. та викладачів вищ. навч. закл. Вінниця: Нова Книга, 2004. 416 с.
45. Cooper J. An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols. Thames and Hudson Ltd, London: 1987. 212 p.
46. Батюк Н. О. Фразеологічний словник. Київ: Вид-во «Радянська школа». 1996. 236 с.
47. Коломієць Н. Ф., Регушевський Є. С. Словник фразеологічних синонімів. За ред. В. О. Винника. Київ: Рад. шк., 1988. 200 с.
48. Словники України» on-line. Український лінгвістичний портал URL: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
49. Cherniavska A. FLORONYM MAK / POPPY IN THE NATIONAL WORLD CONCEPTION OF UKRAINIAN AND ENGLISH SPEAKERS. *Scientific Journal of Polonia University*. 2021. 42(5). P. 8–18. DOI: https://doi.org/10.23856/4201_??20
50. Рильський М. Вірш «Черемшина після дощу». URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=6220>
51. Марко Вовчок, «Як Хапко солоду відрікся» URL: <https://osvita.ua/school/literature/v/67257/>
52. Святе Письмо Старого та Нового Заповіту. Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арамейськими та грецькими текстами. Ukrainian Bible 63 DC. United Bible Societies. 1992. 50M. 1070 + 352 с.
53. Червона книга України. Ясенець білий. URL: <https://redbook-ua.org/item/dictamnus-albus-l/>
54. Коптілов В. У світі крилатих слів. Київ: «Веселка», 1976. 200 с.
55. Політологічний енциклопедичний словник. уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
56. Cherniavska A. V. Semantics of phraseologically objectivized floronyms in the English language. *Науковий вісник МГУ. Сер.: Філологія*. 2021. № 48 V. 2. P. 87–92. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.48-2.20>
57. Чернявська А. Фразеологічна об'єктивація колективних уявлень про троянду в українській та англійській мовах. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського, Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2019. Том 30 (69) № 3, Ч 2. С. 24–32. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.3-2/05>

Дата надходження статті: 28.07.2025

Дата прийняття статті: 01.09.2025

Опубліковано: 16.10.2025